

Když jsme před pětadvaceti lety nabyli svobody a vymanili se z područí socialistického státu, stalo se brzy - a vlastně je stále - diskutovanou politickou otázkou, která někdy zabíhá až do ideologických podob, zda a do jaké míry má být stát *sociální*. Přitakání takové myšlenky bylo zprvu více než nesmělé - nikdo se neodvážil příliš hlasitě hlásit k něčemu, co zavánělo *socialismem*. Dnes už jen menšina skalních neoliberalů ultrapravicového stříhu tvrdí, že stát má být zbaven všech sociálních prvků. Ovšem po dlouhou dobu byla tato skupina politicky velmi vlivná, ba dominantní, takže se jí podařilo leckteré prvky sociálního státu v České republice nahodit a odbourat. Analýza faktického stavu ale není prvořadým cílem tohoto eseje. Záplava liberálních, neoliberalních a neokonzervativních studií, které se na nás řinuly v devadesátých letech (například díky časopisu Prostor), alespoň většinu z nás -do té doby této problematice neznalých - poučila o teoretických východiscích zmíněných pravicových proudů. A tak nyní již lépe můžeme odpovědět na otázku:

1. Co to je sociální stát a proč je ho potřeba?

protože je nepochybné, že prvotní idea demokratického státu s něčím takovým nepočítá. Když v osmnáctém století osvícenští myslitelé typu Johna Locka proboužovali cestu nové ideji státu založenému nikoli na vládě z milosti boží, ale na vládě vytvářené svobodnými občany, sotva mohlo něco takového někoho napadnout. Sám příslib svobody se jevil velikým a skoro nedostižným darem; již to, že bude dána člověku - občanu svoboda, aby se sám o sebe postaral, že mu v rozvoji jeho aktivit a v možnosti uplatnění nebude překážet žádná vrchnost, jež mu doposud striktně vykazovala jeho místo v ústrojí společnosti, skýtalo veliké možnosti a bylo nadějeplnou hvězdou pro nesčíslné zástupy. Kýženým cílem bylo, aby stát, jenž byl doposud jen o málo lepší než jakýkoli feudální pán, stát, jenž požadoval, aby jeho poddaní plnili jeho pokladnu a řady jeho armády, nedávaje za to prakticky nic, aby se tento stát proměnil v ochránce občanů, lépe řečeno v garanta a zajišťovatele jejich *svobody*. Poodstoupíme-li od této vize o těch asi dvě stě padesát let, které už nám mezitím uplynuly, je našim dnešním očím ono volání po svobodě poněkud víceznačné: Pokud je neocejujeme nějakou historickou nálepkou, například jako „romantické“, musíme si uvědomit, že *dnešní* pojem svobody je víceznačný: máme mnoho různých svobod - svobodu osobní, politickou, tiskovou a mediální, hospodářskou, společnou a ještě jiné. A také někdy zažíváme, že se jednotlivé svobody - například svoboda osobního soukromí a svoboda mediální, vzájemně přetahují a potlačují. Zaměříme-li tedy náš, již poučenější pohled zpět do oné klíčové doby před rokem 1800, spatříme ve svobodě, po které šel celou Evropou i rodící se Amerikou jeden hlas, nejspíše skutečně svobodu *osobní*. Ta totiž byla tím, čeho se lidem nedostávalo.

Nedopřávali ji lidem nejrůznější její potlačovatelé - především, ruku v ruce církve a absolutistický stát. O svobodu smýšlení a svobodu náboženskou se vedly lité boje už od století šestnáctého, a byť ještě nebyl tento boj dobojován ani ve století osmnáctém, nebylo to již to, co by lidi sužovalo nejvíc. A také jí nebyla svoboda hospodářská: Jakkoli se reptalo například proti státním monopolům (v Rakousku známý solní monopol), určité hospodářské autonomie již majetní měšťané (o šlechticích nemluvě) *via facti* nabyli; ani král by si netroufnul sáhnout na majetek měšťanstva. Selské a nemajetné vrstvy byly ovšem vystaveny hospodářskému šikanování například formou kontribucí až hluboko do 19. století.

A v zájmu objektivity je také nutné říci, že poté, co idea společenství občanů v demokratickém státě někdy v polovině devatenáctého století překonala poslední překážky, s nimiž jí bylo bojovat v období po Vídeňském kongresu, a došla na Evropském a Americkém kontinentě ničím nebrzděného uplatnění, dostala příslibům do ní vkládaným. Mohouc díky šťastné historické konstelaci využívat zároveň dobrodiní technické revoluce a posléze masové průmyslové výroby, zvýšila na těchto dvou kontinentech bezprecedentní způsobem životní úroveň a změnila je v země moderního blahobytu. Jistě není náhodou, že zhruba rokem 1800 také datujeme počátek moderní populační exploze.

Ale to, co zplodilo moderní blahobytní industrializace a masová výroba, mělo velké sociální důsledky, jaké si v jejich počátcích sotvakdo dokázal představit. Potřebovala velké masy pracovní síly, která neustále proudila do měst (v nichž se průmysl koncentroval - to při skutečně masové výrobě je sotva možné jinak; až dnes ve vyspělých zemích je možné stavět továrny „na zelené louce“ a nestarat se, odkud a jak se tam dělníci dostanou, stačí postavit jim dost velké parkoviště) a v nich vedla život odtržený od svých původních sociálních vazeb a kořenů. Tak vznikly celé široké vrstvy populace s velmi úzkou a křehkou životní bází, spočívající takřka výlučně v zaměstnání, jež jejich příslušníci zastávali, a bez dalších vyrovnávacích a záchranných prostředků pro případ selhání této hlavní linie obživy

Těžko po sto padesáti letech soudit a rozplétat jednotlivé životní osudy a motivace, skládající mozaiku tohoto sociálního jevu, avšak kloním se k názoru, že tehdy, asi stejně jako dnes, to byla především *pozitivní* motivace, jež stejně tak chasníka z české Lhoty, jako jungbursche z německé Aue nebo Wiese, nebo anglického Little Hamletu nebo Wharfu vedla do velkoměsta hledat si tam štěstí: Nejspíš vidina vyššího výdělků, ale také třeba příležitosti k povyražení a třeba i lákadlo sociálního vzestupu či kariéry, a to i za cenu toho, že si bude nucen pronajmout byt a platit za všechny další možné služby, jakých by mu na vesnici nebylo

třeba. Rolnické vrstvy se v 19. století málokde na Evropském kontinentě - snad s výjimkou Irska (a možná Haliče), kde ovšem hladomor vedl nikoli k industrializaci, ale k masové emigraci - dostaly do tak tíživé situace, aby musely hledat ve městech *útočiště*. Spíše tedy nesouhlasím, než souhlasím s marxistickou tezí o tom, že takovýto vývoj byl nutný a vynucený a že vyplývá ze samotné vývojové nutnosti. Je ale dobře, že nás Marx upozornil na něco, co bychom i dnes měli velmi bedlivě vnímat a sledovat: Že totiž i svobodní lidé mohou být nalákáni do pasti nesvobody; a to tehdy když se jim před očima zatřese měšcem s penězi, nebo se polechtá některá jiná lidská vášeň či neřest od pradávna hřadující v lidském nitru. A i když zcela v duchu onoho poosvícenského dobového étosu přiznáme jednotlivcům, z nichž se nakonec tato masa skládá, plnou svobodu volby a obdaříme je též odpovědností za ni, není pochyb, že průmysl takovéto masy pracovníků *potřeboval* a byl by si je musel tak či onak stejně opatřit. Bylo by bývalo jistě žádoucí, kdyby byli - tak trochu ještě v řádu patriarchálního smýšlení - průmyslníci devatenáctého století tuto sociální situaci reflektovali a přejali příslušný díl odpovědnosti. S tím si ale tehdy nikdo nelámal hlavu. Baťovská městečka a různé železničářské a jiné kolonie jsou až mladšího data, z dvacátého století, z meziválečné doby, kdy lidstvo poučenou hrůznou zkušeností „Světové války“ jednak hledělo se chovat obecně humánněji, jednak si také bylo vědomo možné hrozby sociálních revolucí, které propukaly tehdy jak na běžícím pásu. Nakonec byl hrozbou nepokojů a destabilizace společnosti v osmdesátých a devadesátých letech předminulého století donucen řešit tuto situaci stát a tak se zrodily první prvky sociálního státu: důchodové a nemocenské pojištění. Zrodil se tedy zvláštní systém, jehož garantem a provozovatelem je stát, avšak cílovými adresáty (beneficiary) jednotliví lidé, do něhož víceméně všichni podle možností a podle konkrétního nastavení parametrů přispívají a z kterého mají také *všichni* právo čerpat, když nastanou pro ně rizikové nebo krizové situace. Nebudeme zde sledovat všechny peripetie vývoje tohoto systému, jenom dodejme, že vzhledem k praktické nemajetnosti těch, kvůli kterým byl systém vybudován a jimž byl v první řadě určen, musel často na sebe stát brát i povinnost do systému přispívat svou vlastní dotací. Není tedy divu, že v období po druhé světové válce, kdy byl nejlépe propracován, si systém sociálního státu vynutil i zavedení *progresivního zdanění*; na němž, takto nahlíženo, není nic nespravedlivého: To si jen stát vybírá od podnikatelů platbu za díl jejich sociální odpovědnosti, kterou oni zanedbali, a stát převzal na sebe.

Nyní ale určitě zazní námitka, odkud se taková „odpovědnost“ bere: Což je podnikatel nějakým feudálním pánem, který má k životu svých poddaných nejen práva ale i povinnosti a výměnou za jejich oddanost a věrné služby, jim musí zajistit bezpečí a alespoň minimální

životní podmínky? Tak tomu přeci ve svobodné společnosti není: Podnikatel uzavírá s pracovníkem smlouvu, podle této smlouvy mu za jeho práci zaplatí a tím jsou vyrovnáni; nemůže být žádných dalších nároků. Chtít nějaké takové nároky vznášet, na jedné či druhé straně, by znamenalo upírat druhé straně svobodu. Proti této námitce neobstojí ani Marxův víceméně kvantitativní přístup, podle něhož připravuje (*de facto* uzavíráním nevýhodných smluv, v nichž je práce podhodnocena) pracovníka o tzv. *nadhodnotu*, o jistý díl jeho práce, který mu nikdy nezaplatí. Pracovník si měl lépe ohlídat, jakou smlouvu s podnikatelem uzavírá.

Odpověď je však velice prostá. Morálka odedávna říká, že ne vše, co se může, co je formálně v pořádku, se také má dělat. Už biblický Kain se bránil Hospodinu výrokem: „*Jsem snad strážcem svého bratra?*“ I v éře obecné lidské svobody jsme povinni „být strážcem“ svého bližního, neožebračovat ho, a hledět na jeho prospěch přiměřeně jako na prospěch svůj. Už třeba proto, že rozdělování zisku (na rozdíl od jeho vytváření prací!) je „hra s nulovým součtem“ a ošidím-li já někoho, někde to bude chybět. Dá se předpokládat, že se ošizený uchýlí ke stejnému úskoku a nakonec se mi řetězcem podobných úchvatů můj čin vrátí jako bumerang. A vůbec: kdo že nám to nakukal, že *nejvíce* je také *nejlépe*? Že nejúspěšnější je ten jedinec, který získá nejvíce? Převedeno na biologickou úroveň je to nesmysl: organismus sice lépe prosperuje při dostatku zdrojů obživy, nikoli však při jejich přebytku - to naopak nastávají různé patologické jevy. A platí to i na úrovni kulturní: Již knihovna o dvou, třech tisících svazcích je pro jedince těžce zvládnutelná a využitelná. Byl bych moudřejší, kdybych měl doma kongresovou knihovnu? Snaha ošidit druhého a přivlastnit si *více* (tedy Marxova nadhodnota¹) může být motivováno pocitem nedostatku, a to buď oprávněným i neoprávněným. Pokud je k takovému pocitu důvod, společnost se nachází ve stavu nouze - a pak stát *musí* rychle a efektivně zasáhnout, vytýčením limitů a přidělů, aby bylo břímě nouze rozloženo co možná rovnoměrně. Pokud to stát neudělá, nebo je situace natolik kritická, že to již nelze provést, pravděpodobně se stát i společnost zhroutí a propadnou do chaosu a občanské války. Pokud jedinec objektivní důvod k obavám nemá, jde u něj o individuální patologický jev a takové musí společnost s citem eliminovat.

Nikdo z nás tedy nesejme povinnost starat se o blaho nejen svoje, ale také našeho bližního. Jestliže je občanský, demokratický stát ztělesněním vůle občanů² přenáší se z nich tato

1 Jsem si vědom, že koncept nadhodnoty je složitější; zahrnuje v sobě i položky nutné k tzv. prosté a také rozšířené reprodukci výroby. Až po odečtení těchto položek teprve vzniká spotřebovatelný zisk.)

2 Vlastně jejich *lepší* vůle: V každém jedinci prakticky v každém momentě zápasí o dominanci různá

povinnost i na něj, ba na něj v první řadě (viz odůvodnění v poznámce). Nyní ovšem záleží na stupni rozvinutosti společnosti a státu. V minulých dobách, kdy blahobyt zdaleka ještě nebyl něčím, co by se mohlo vztahovat na všechny členy společnosti, a i dnes v mnohých místech na světě, stát nemůže zajistit svým občanům všechny životní potřeby; musí se tedy omezit na to, aby jim garantoval aspoň ty, které jim „udělit“ může - svobodu v první řadě. Po druhé světové válce však dosáhly Evropské společnosti značného stupně blahobytu a v takovéto situaci je morální maximou, aby v takovéto **bohaté** společnosti netrpěl sociální nouzí nikdo. A není to jen morální maxima. Síla řetězu se měří silou nejslabšího článku a v průměru bohatá společnost, která by přece nechala upadnout do bídy určitou vrstvu svých obyvatel, by na tuto svoji slabost těžce doplatila, nejpozději při první vážnější celosvětové krizi. Bez vyrovnávající síly sociálního myšlení a sociální citlivosti by jednak vznikaly takové ohrožené vrstvy společnosti, které by byly zřídlem potenciálního nepokoje a ohrožení pro celou společnost, avšak i v rámci těch, kteří bezprostředně ohroženi nejsou, by to přineslo neblahé důsledky. Hledí-li si každý pouze svého prospěchu, společnost se postupně atomizuje, lidé už často nevstupují ani do poměrně nenáročných meziosobních kontaktů, protože každá společenská transakce vyžaduje určitou minimální vstupní energii - a nám dnes (ano společnost zde už **je** atomizovaná) bývá zatěžko jen koupit kytku, nebo malý dárek, anebo jen se na někoho obrátit s laskavou otázkou... Součtem těchto negativních dopadů zanedbání sociální vzájemnosti ve společnosti může dojít až k rozkladu státu: extrémně se zvětší sociální rozdíly, nastane polarizace a nakonec rozpad společnosti; bohatí si zaplatí za svou osobní bezpečnost a vytvoří si soukromé armády a stát fakticky přestane existovat.

Aby se tato děsivá vize nenaplnila, musí stát dnes opravdově dbát o blaho všech svých občanů a hledět, aby nikdo netrpěl nouzí: aby měl dostatek základních potravin, aby měl oblečení a střechu nad hlavou a aby nikdo neumíral na vyléčitelné nemoci. To je ovšem mnohem více, nežli stát zajišťující občanům pouze svobodu, ale řekněte mi, kdo jim tyto věci zajistí,

přání a pohnutky. Tento „střet zájmů“ uvnitř osobnosti může vést k nejrozmanitějším výsledkům, takže ne vždy jednáme podle svého „nejlepšího svědomí“. To je lidské a běžné. Zároveň si však skoro vždy toto „lepší svědomí“ uvědomujeme, i když nejsme onu morální maximu v dané chvíli a v daných okolnostech naplnit. V takových situacích máme tendenci morální maximu chování na někoho delegovat nebo proikovat: „Já sice nejsem schopen se zachovat takto mravně, ale někdo by přece měl...“ Případně: „Já to nedokážu, ale on, takový skvělý člověk...“ Má to tu nevýhodu, že dotyčný může selhat právě tak snadno jako my. Avšak občanská společnost má výtečnou možnost delegace těchto maxim na stát, který je mocný, mnohem mocnější než jedinec, a z principu věci nesmí selhat. Proto je často součet vůlí jednotlivců ztělesněný - vyjádřeno starodávně - ve *státní raisoně* více nežli jejich průměrné nastavení.

nepodaří-li se to jim, neb nebudou-li schopni zajistit si je sami. Sociální funkce státu se budovaly pozvolna a právě na základě takovýchto úvah: ve hře byla nejprve otázka oné „neschopnosti“ a dnes již bez problému vyspělé státy zajišťují svým jakýmkoli způsobem - především stářím, trvalým postižením nebo nemocí - „neschopným“ občanům prakticky všechny životní potřeby. Těžko by jim je totiž zajistil někdo jiný. Možná by se našel v jejich rodině nebo bezprostředním okolí někdo „ekonomicky silnější“ který by si vedle sebe a své rodiny mohl dovolit vydržovat i nějakého „výměnkáře“. Ale to zdaleka není jisté, možná by tím sám upadl do potíží a skončil by sociálním propadem. Vrstva „bohatých“ to také nedělá; nevykazuje sebemenší tendenci starat se o sociální problémy a nikdo ji k tomu ani nenutí.³ Svobodná společnost má kupodivu opravdu tendenci polarizovat se do tříd: bohatí bohatnout a chudí chudnout. Historických dokladů takového vývoje máme přehršel - namátkou Řím, Sparta, Evropské absolutistické monarchie... Ale dokážeme i poměrně dobře nahlédnout, proč tomu tak je a snad i být musí. Bohatí mají vždycky implicitní výhodu, a to i když není ve společnosti formálně žádná privilegovaná vrstva: Mají výhodu v přístupu k informacím (tu dnes pouze v menší míře, internet je skutečně demokratické médium), k úřadům a institucím - jsou vlivní; také mohou využívat výhody nejrůznějších tržních strategií, například nákupu ve velkém, který je vždy výhodnější nežli pořizování věcí v malém; nemusí si platit nejrůznější služby, v první řadě nemusejí využívat nájemné bydlení, které obrovsky zatěžuje právě nejchudší vrstvy atd. atd..

Souhrnně můžeme říci, že uvedené argumenty nám představují **sociální stát jako nezbytnost**.

Další otázkou nutně je, jak má dnes vypadat podoba sociálního státu. Aby nedošlo k záměně sociálního státu za stát socialistický nebo například korporátní, je vhodné, aby nebyly akce státu v zájmu uchování sociální soudržnosti náhodné, neřkuli určované *ad hoc* nátlakovými skupinami, leč aby byly pojaty systematicky a plánovitě. A právě k tomu by měl sloužit zde navrhovaný

2. Katalog sociálních funkcí a služeb státu.

Sociálními funkcemi a službami zde přitom rozumíme taková opatření státu, jež jsou určena *všem* občanům bez rozdílu. Nejde tedy o kompenzační opatření zaměřené na určité znevýhodňované sociální skupiny (při plném zachování oněch, již ve společnosti zavedených funkcí). Takto pojatý systém má výhodu v tom, že kromě řešení aktuálních problémů zahrnuje

³ To je svým způsobem dobře. - Nechceme přeci, aby nám okolo bohatců vznikaly skupiny na nich závislých „klientů“, které by se postupně mohly měnit v jejich „družiny“ a nakonec třeba i „poddanské občiny“.

i nejšířeji pojatou sociální prevenci - mnozí jim mohou být uchráněni před pádem do bídy.

Služby občanům je v první řadě potřeba rozřadit na základní – ty, jež jsou pro každého nezbytné, a ostatní. Pouze u těch druhých je možno nechat plně působit tržní zákony. Ale ani zde se stát nemusí zříkat nástrojů ekonomické regulace jevů obecně považovaných za negativní prostřednictvím daňového systému - jako je již dnes aplikována do jisté míry „sankční“ spotřební daň na alkohol a tabákové výrobky.

Dále je třeba služby rozřadit na služby poskytované a dosažitelné lokálně, tedy prakticky všude a na služby poskytované celostátně. S tím souvisí i otázka diverzifikovatelnosti poskytovatelů služeb. Zatímco u pekařských výrobků mohou být poskytovatelů tisíce a klidně několik v témž místě, u elektrické energie je již situace podstatně jiná. V případech, kdy je zajištěna dostatečná diverzifikovanost a služby jsou pro občany daného místa dostatečně přehledné a transparentní, aby jim byl zaručen svobodný a nezkreslovaný (například reklamou) výběr, může být ponechán určitý prostor volné nabídce a poptávce, tedy trhu. Ovšem v situaci, kdy je prakticky jeden poskytovatel služby v rámci státu, nebo u existujících oligopolů (televizní stanice, mobilní operátoři) musí stát do jejich cenové politiky zasahovat a podřizovat ji celospolečenskému zájmu. A stejně tak musí i představitelé regionální státní správy a samosprávy dohlížet na to, aby nevznikly ani regionální monopoly v poskytování určité služby.

A co by tedy nakonec mělo patřit do okruhu oněch základních, státem pečlivě hlídaných služeb? Nikdo nebude pochybovat, že na prvním místě produkce a distribuce základních potravin. Ovšemže ne potravin jako celku. Je nutno konečně opustit záhubnou neoliberalní chiméru klausovské jednotné sazby daně a danit spotřebu chleba stejně tak jako dovoz ústřic. Na druhé straně není asi bezprostředně přistupovat k žádným opatřením v oblasti textilního trhu, protože v současné době je díky globální nadprodukcí textilií jich dostupno obrovské množství a laciných. Takové opatření by bylo nutné jen v případě, že by se situace radikálně změnila. Základní potřebou a základní sociální službou je však přísun aspoň jedné formy energie a vzhledem k nejuniverzálnější využitelnosti by to bezpochyby měla být energie elektrická. Státu by ovšem ubylo velké administrativní břímě, kdyby byly tyto služby diverzifikovány, což se v současnosti nezdá nemožné, neboť efektivita malých zdrojů energie, především solárních, neustále roste. Po zlomení odporu monopolu ČEZ by tedy mohlo být dosaženo optimálního stavu i bez dalších velkých státních zásahů. Základní životní potřebou je ovšem bydlení. A jakkoli situace v této oblasti není zatím kritická, stále nezanedbatelné procento obyvatel, zejména ve velkých městech, je bez zajištěného vlastního bydlení, to jest takového, v němž by nebyli závislí na pronajímateli. A tu musí stát nekompromisně zasáhnout

proti vykořisťování těch nejubožejších - a do této kategorie zcela určitě každý ze zmíněných spadá - přísnou a tvrdou regulací nájemného, ale třeba i sledováním „keřasení“ to jest záměrného neobsazování volných bytových jednotek s výhledem na vyzískání vyššího nájemného. I z mravního hlediska představuje tento typ „podnikání“ velmi sporný a podivný způsob obohacování se, prakticky bez práce, jen na základě drženého majetku. K základním potřebám člověka patří také dostupnost elementární lékařské a podobné péče. V tomto je situace u nás poměrně dobrá, jakkoli za vysokou společenskou cenu, neboť stát nechává jím vybranou zdravotní daň spravovat naprosto neúčelným a nesmyslným způsobem soukromým subjektům nazývaným „zdravotní pojišťovny“, subjektům, které nejsou ničím užitečné a představují jen zátěž odčerpávající ze systému značné částky na vlastní - a to dost luxusní - provoz. Další veřejnou službou, jejíž dostupnost by měl stát garantovat je dnes již také veřejná doprava. Dnešní společnost je mnohem mobilnější nežli dříve a cestování i za poměrně vzdálenou prací je dnes nutností pro rozsáhlé skupiny obyvatel. Specifickou otázkou je otázka dopravy ve velkoměstech, jež jsou pro svou velikost chůzí nezvladatelná i pro jeho vlastní obyvatele. V této oblasti je však u nás situace zatím velmi dobrá - je to jedna z mála oblastí, jichž si veřejná správa dost hledí, aspoň ve městech a velkých centrech. V menších místech občas to nebývá tak dobré, zastupitelé často předpokládají, že v daném místě mají auto prostě všichni. To je ale opět přehlížení potřeb těch slabších - a mohou to být třeba i slabší členové rodin - ženy, děti a senioři.

Na závěr by se slušelo připomenout něco, co je *také základní* lidskou životní potřebou - možnost rozvoje do plnosti lidské bytosti, a to znamená jako svou minimální podmínku vzdělání. Historicky vzato je to požadavek ještě starší než idea moderního demokratického státu: u jejího zrodu stáli lidé typu Komenského a Rankeho, někdy hluboko v sedmnáctém století. A stát také v její realizaci nebyvale pokročil a tuto základní potřebu obyvatel naplnil již někdy ku konci století osmnáctého. Co se však nestalo? Zní to až neuvěřitelně, ale lidé o tuto službu státu stále více a více ztrácejí zájem, snad jí i pohrdají, ač ji neustále ve velkém využívají. Ze státem masivně dotovaných škol se staly rezervoáry nezájmu, tuposti a zlé vůle, v nichž si mladiství odkrucují léta, než budou vypuštěni na pracovní trh. Zdá se, že tady Komenský a osvícenci předběhli svou dobu o mnoho, mnoho staletí, a hodlali dát lidem do rukou statek, který tito docení až v daleké budoucnosti. Školství je tedy snad jediný bod, v němž bych radil státu, aby své aktivity omezil, anebo přinejmenším restrukturoval. Lidé nebudou přistupovat ke svému vzdělání odpovědně, pokud si ho nebudou platit. Bohužel. A necht' se třeba stát zaváže, že ke každé koruně zaplacené žákem učiteli, přidá dvě, ale necht' neplýtvá zdroji na něco, co je stejné marné, na chiméru toho, že vzdělanými budou učiněni i ti, kdo si to nepřejí.

3. Regulace spotřeby

Sociální stát ale nemá a nemůže být pouze dodejcem věcí pro jednotlivce příjemným, jakousi *Schlaraffenland* pro všechny hlupáky a namyšlené sobce. K sociálnosti patří i to, že stát bude hlídat zneužívání vzácných zdrojů, a tudíž že se bude snažit omezovat nadbytečnou spotřebu.

Jedinečným prostředkem k tomu jsou daně. Stát zatím volí kombinovanou strategii - zdaňuje sice spotřebu (ať již tomu říkáme, daň z obratu, spotřební daň či DPH jde vždycky v principu o stejný nebo velmi podobný princip), avšak protože výběr takovýchto nepřímých daní je složitý a do jisté míry pro stát nejistý (když se firmám „neurodí“ a obrat jde dolů, přijde i stát o část svých příjmů), stále ještě pamatuje na zadní kolečka a vybírá daně přímé (daň z nemovitosti, silniční daň a nejrůznější další místní a jiné poplatky), mezi nimi i u asi sociálně i jinak nejnespravedlivější - daň z příjmu. Jen se nad tím zamysleme: to tedy stát vlastně tvrdí, že je čímsi sociálně ne-li negativním, tedy aspoň nákladným, když se občané sami živí a pečují o své živobytí! Co by tedy chtěl? Aby natáhli radši svou ruku ke státu?! A tvrdit, že občané se těší ochraně státu oproti zaměstnavatelům a že jim tedy stát vytváří příjemné nebo alespoň přijatelné pracovní prostředí a za toto státu dluží daň ze svých krvavě vydělaných peněz, by bylo ovšem tak strašlivě za vlasy přitažené, že se o to raději ani nikdo nepokouší. Za přijatelnou a spravedlivou lze považovat jen takovou daň z příjmu, která se zcela rozdělí mezi (momentálně) nezaměstnané⁴, a taková by samozřejmě musila být řádově nižší nežli dnes.

⁴ Viz Ondráček, Václav: *O nezaměstnanosti a podpoře*, nepubl. dostupné na www.andresius.pise.cz, a také na [O nezaměstnanosti a podpoře | Vox spiritualis aquilae \(andresius.cz\)](http://O nezaměstnanosti a podpoře | Vox spiritualis aquilae (andresius.cz))